

Câu đố Bùn Tre

Tác Giả: SE såu tâm

Thứ Tư:, 29 Tháng 2 Năm 2012 08:15

Đố và đáp vån là mät hình thäc sinh hoät văn nghä dân gian khá phä biän ở Bùn Tre träc đây. Ngäi già cũng nhä ngäi trẻ, ai cũng đäc năm ba câu đố và cũng täng đäc ngäi khác đä.

Vì vậy, chúng ta có thể bät gäp nhiäu loäi câu đố khác nhau ở bät cä näi nào trong tänh, từ vùng Chä Lách cây trái sum suäe đän vùng ven biän Thänh Phú, Ba Tri, từ bä sông Tiän đän bên bä Cä Chiän.

Cuäc chäi có tính chät trí tuệ, linh hoät này có thể điän ra bät cä näi đâu và bät cä lúc nào, không cän phäi chän läa đäa điäm, thäi gian. Có thể đä nhau trên đäng ruäng, trong nhäng phút nghä ngäi, näi bän sông cùng chä mät chuyän đä ngang, hay trên mät chuyän đä dọc, trên mät chäng đäng đät đi chung, hay đäi mät bóng cây giäa träa hè oi bäc. Cuäc đố và đáp cũng đäc điän ra ở nông thôn vào nhäng đêm trăng thä mäng näi sân nhà, ngäi tham gia quäan quanh ở mäc chä thäm đäm tình làng nghĩa xóm. Trẻ em cũng thäng đä nhau khi ngäi vät väo trên läng trâu, näi bä kênh, hoặc trên đäng tung tăng chân sáo, cäp sách đän träng. Nhäng cuäc đố vui cũng là mät cách giäi trí tinh thän, vì chä yäu ngäi chäi dùng óc phán đoán, liên täng, suy luän. Có ý kiến cho rằng câu đố cũng là mät bài toán – không phäi là toán số học mà là "toán văn học" – đòi hỏi ngäi giäi phäi tuân thä mät lôgic häp lý, chät chä theo cách riêng của câu đố. Như ca dao, dân ca là tiếng nói của tình cảm, thì câu đố là tiếng cäi của trí tuệ, bởi vì ngäi thi tài muän đoán, giäi đúng phäi có nhäng điäu kiện như: vän số ng, kiến thức và kinh nghiệm đời đời, có mät tư duy liên hệ phong phú và linh hoạt. Đäng thäi cũng phäi có tinh thän "cänh giác" để từ tiếng nói ra câu đố, vì làm khi bä đánh läa bäi kẻ thù tä điän tä đä làm läc häng suy luän của đäi phäng. Câu đố càng lät léo, càng học búa mà đäc ngäi giäi đoán đúng số täo thêm niềm thích thú tinh thän cao đä, không nhäng cho kẻ đäc cuäc mà cä cä täa tham dä cuäc chäi.

Cũng như ca dao và nhiäu loäi hình văn nghä dân gian khác, chúng ta bät gäp ở Bùn Tre nhäng câu đố về ngäi, về cây, về loài vật, về đä dùng, về sinh hoät, về chä... vän phä biän ở näi khác, thäm chí không ít câu đố có gốc gác từ näi đät cũ đäc nhäng läu dân mang theo cùng với hành trang của mình trên bäc đäng di chuyän, Nhäng câu đố này, nhät là nhäng câu đố mang tính

Câu đố Bùn Tre

Tác Giả: SE såu tâm

Thứ Tư, 29 Tháng 2 Năm 2012 08:15

đåa phäng rô nét. Måt så ví då:

Vå hiån täng vũ trå:

Bång cái dåa, såa xuång ao

Đào không thåy, låy không lên

(Måt trắng)

Vå thåc våt:

Đåu rång, đåoi phäng le te

Mùa xuân äp trång, mùa hè nå con

(Câu cau và buång cau)

Vå đång våt quen thuåc:

Bån ông đåp đåt, måt ông phåt cå

Måt ông vå cå, måt ông bå phân

Câu đố Bùn Tre

Tác Giả: SE såu tâm

Thứ Tư:, 29 Tháng 2 Năm 2012 08:15

(Con trâu: 4 chân, đuôi, mõm, lä đít)

Vä sinh hoät:

Anh đä liäm đít chä đen

Chä đen không nói, ăn quen liäm hoäi.

(Ngän läa và đít näi)

Có thä đän ra mät loät träng häp täng tä, tä cái cäi giä träu, ông bình väi cäa bà mä đän näi cäm, cái gäo mäc näc, tä cây cä, vät đäng trong nhà đän chiäc xuäng, täm läi cho đän cä trắng, sao trên träi.

Tuy nhiên, nhäng câu đä chiäm sä läng nhiäu nhät vän là nhäng câu đä đäc gän liän väi cuäc säng chung quanh. Ngäi ta có thä nhän biät nó, khi câu đä liên quan väi tên đät, tên sông, các sä kiän läch sä đã täng xäy ra đäa phäng hay sä nghiäp cäa mät nhän vät cä thä ... Nhäng không phäi khi nào cũng väy. Rät nhiäu câu đä chä mang đäu än tâm lý, tính cách con ngäi, cänh säc, sän vät đäa phäng... mà muän xác đänh phäi có mät sä suy đoán, liên hä, đäi chiäu công phu.

Träc hät, đó là loäi câu đä vä quê häng, vä nhäng đäc sän näi tiäng, vä nhäng nhän vät tiêu biäu. Thäng thì nhäng câu đä này väa hàm chäa tình yêu män, väa pha län niäm tä hào.

Đä khäng đänh mät vùng đät trä phú:

Câu đố Bùn Tre

Tác Giả: SE såtâm

Thứ Tư, 29 Tháng 2 Năm 2012 08:15

Quê em ba đäi cäu

Có đäa ăn trái, có cau ăn träu

(tänh nào?)

Quê anh có cäa biän sâu

Có ruäng läy muäi, có däu nuôi täm.

(Huyän nào?)

Nhäng câu trên đây väa thuäc đäng ca dao, väa là câu đä. Nói chung, loäi câu đä này đän giän, ít lät léo, nên viäc đoán giäi không khó.

Đäa và cau là hai loäi đäc sän näi täng cäa đäa phäng – có hàng chäc câu đä vä cau và đäa. Tuy väy có nhäng câu, näu không có sä suy luän, liên häi tät thì không đä đoán giäi đäc.

Ví đä:

Sông không đän, bän không vào

Lä läng giäa träi làm sao có näc?

Câu đố Bùn Tre

Tác Giả: SE såu tâm

Thứ Tư,, 29 Tháng 2 Năm 2012 08:15

Hoßc:

Gißa lßng trßi cß vßng nßc trong

Cßlßng tong khßng mong lßi tßi.

Hay cßu đß vß đßng tßc trße cau:

Chßn trßoi, tay bßu, khu nßc, mßt nhßn

Hai tay thßi trße

Hai chßn thßi trßoi

Cßi đßt thßi lßc

Con mßt ngß chßng.

Ngß i ra cßu đß cßng khi mßn đßc mßt tßm trßng đß chß mßt loßi cßy trßi phß bißn trong vßng:

Mßt mßnh ß canh chßy

Đßa đßu vßi, nßc mßt đßy nßm canh.

Câu đố Bùn Tre

Tác Giả: SE såu tâm

Thứ Tư:, 29 Tháng 2 Năm 2012 08:15

(Trái såu riêng)

Chät trí tuß dân gian đôi khi đäc vän đäng mät cách thông minh, nhäm lái suy nghĩ cäa ngäi đoán giäi vä mät häng khác đä chäch mäc tiêu cän tìm. Tä chä miêu tả mät đäng tác hái trái vän là mät sän phäm phä biän äa phäng (thäc vät), ngäi ra đä läi nhäm vä mät món ăn (xuät thäc vät) phä biän trong bäa cäm nhà nghèo, theo läi nói lái:

May không chút nào näa thì läm

Cau däy không bä, bä nhäm cau ranh

(Canh rau)

Thäc chät cái gäi là "đä", chä gói tròn trong hai chä cuäi cùng.

Đät Bùn Tre cũng là näi sinh ra nhiäu nhân vät näi tiäng nhä Nguyän Đình Chiäu, Phan Thanh Giän, Träng Vĩnh Ký... Loäi câu đä "xuät nhân danh" ä đây cũng đã khäc häa đäc đäc träng riêng vä nhäng con ngäi đó. Có träng häp đäc lên là có thä hiäu ngay nhä câu đä vä cä Đä Chiäu:

Quyät tâm räa säch quäc thù

Ô hô cäp mät, công phu lä làng.

Hay nhä câu đä vä ngäi i phä nä làm chä bút tä báo tiäng Viät đäu tiên ä näc ta, tä Nä giäi chung: bà Säng Nguyät Anh.

Câu đố Bùn Tre

Tác Giả: SE såtâm
Thứ Tư: 29 Tháng 2 Năm 2012 08:15

Đem chuông lên đánh Sài Gòn

Đố cho nå giåi biåt con ông Đå.

Cũng có nhång câu đố “Xuåt nhân danh” đòi håi ngå i đoán giåi phåi có kiån thåc vå låch så nhå trång håp câu đố vå nhà bác håc Trång Vĩnh Ký:

Xång danh thåp bát văn hào

Sån nhiåu sách quý giúp trào håu lai.

Bùn Tre là måt trong måt så tånh Nam Bå có phong trào håc chå Nho phát triån månh vào thåk XIX. Nhång thåy đå Huå, thåy đå Quång chính cũng là nhång tác giåi loåi câu đố “xuåt Hán tå”. Đå trå låi đång loåi câu đố này, ngå i đoán giåi båt buåc phåi biåt chå Nho:

Chångå mà chång có đåu

Chångåu då i khåu lån nhåu måt khuôn

(Chå vi: vây quanh)

Cô là con gái còn son

Cå sao låi đå đåa con ngå i kå.

Câu đố Bùn Tre

Tác Giả: SE såu tâm

Thứ Tư:, 29 Tháng 2 Năm 2012 08:15

(Chä häo: äa thích)

Tä sau khi chä quäc ngä đäc phä biän räng, ä Bän Tre läi cä thêm mät loäi câu đä “xuät quäc ngä” theo mäu tä La-tinh.

Näu läi “đä täc, giäng thanh” là mät đäc träng cäa câu đä Viät Nam, thäng täo nên nhäng yäu tä bät ngä, trào läng mà cái nghĩa än cäa nó läm khi làm đä mät các cä gái và cä nhäng “nhà đäo đäc” đäo mäo, thì ä Bän Tre läi câu đä này, ngoài tính chät chung trän, còn mang säc thái đäa phäng cäa mät vùng sông näc, cây trái däi dào. Chính cái tính chät trào läng, đäa ý, đäa nghĩa đä làm cho cuäc đä trä nên sôi đäng, räm rä, häp đän, kéo theo nhäng trän cäi säng khoäi trong nhäng cuäc chäi:

Đem em mà bä xuäng xuäng

Chä ra khúc vänh lät truäng em ra.

(Nghä äm tä thä công)

Räng là näu ai chäa mät län trông thäy cänh cä thä äm tä väa bä nhäng chiäc kän täm vào näi näc säi, väa dùng đäi đäa đä đäi u khiän mäi tä ra cho đäu thì khó đäp näi câu đä trän. Câu đä cũng phän änh mät giai đä n läch sä (äm tä, đät läa) cäa đät Ba Tri tä hän näa thä kä träc.

Hoäc câu đä nói vä đäng tác cäa ngäi ngä dân làm nghä đäng đäy trän các cäa sông Ba Lai, Hàm Luäng, Cä Chiän...

Canh mät thì träi chiäu ra

Câu đố Bùn Tre

Tác Giả: SE såu tâm

Thứ Tư:, 29 Tháng 2 Năm 2012 08:15

Canh hai xét vú, canh ba rà måm

Canh tå khåi ép så dån

Canh năm cuån chiåu, råa trån, viåc råi.

Cái nghå lao đång khá våt vå trên sông nåc này låi đåc ngåi ra câu đå miêu tå nhå måt cuåc "mång du" theo trình tå thåi gian tå canh måt cho chí canh năm: "tråi chiåu" (giång đåy), "xét vú" (kiåm tra rån đåy), "rà måm" (rà soát låi miång đåy), "cuån chiåu", "råa trån" (kåt thúc måt đåm våt lån trên sóng nåc). Cách miêu tå này đå gây cho ngåi giåi đoán måt så liên tång chåch hång, đå nghiêng vå phía cái tåc.

Hoåc câu đå vå måt loåi trái cây quen thuåc:

Bång cå tay treo ngay đåu cåt

Ăn cåm råi, båt låt áo ra.

(Trái chuåi trắng miång sau båa cåm)

hay måt loài cây (xuåt måc) thång thåy måc ở các giång cát vùng Thånh Phú, Ba Tri:

Đåm khuya gà gáy o o

Câu đố Bùn Tre

Tác Giả: SE såu tâm

Thứ Tư:, 29 Tháng 2 Năm 2012 08:15

Kiåm mừng em vä lên bờ chun vô.

(Cây chó đä)

Rõ ràng cái näi dung hàm ý phê phán hành vi phi đäo đäc cäa nhäng anh chàng "dê" nào đó đä đánh läa ngä i đi tìm läi giäi đoán.

Bùn Tre, cũng nhä nhiäu tänh khác Nam Bä, câu đä còn đä cä vän đäng trong hát đäi đäp:

Thäy anh ăn häc Sài Gòn

Em đây xin häi trắng tròn mäy đêm?

hoäc:

Thäy anh ăn häc Bäc Kä

Em đây häi thiät con bò gì không kêu?

(Con bò in trên thä säcôla, hay häp säa)

Nhäng cuäc đäi u tra, khäo sát đän dã, cho thäy Bùn Tre không có läi đä nói (không vän), đä Kiåu nhä nhiäu näi khác, và läi đä mäo, đä đoán cũng rät ít xuät hiän